

Joanna Maya

Feltamadáskor kezdett esni a hó. Az ágyból nézve a függöny levélmintája a fák ágaira vetült, miközben erőre kapott a szél, és himbálni kezdte az ágakat. Jolka, Joanka, gyere már, kihűl a leves. A húsvétvasárnapi harangokra ébredt. A levelek között mozgást érzékelt, az első cinkék. Hangosan röppentek fel, később az ablakból szájátva nézte, mennyi forma, közeledés és távolodás fér meg egy madárrajban. Egy másik álomban a vadkacsákra figyelt, ahogy a tó körül vagy a folyóból rugaszkodtak neki a röppályának, és soha, soha nem mertek belegondolni abba, a víz mégiscsak otthonná lehet, az aljára merülő hínárhoz van közük, hiszen élelmet rejt számukra, az életet jelenti. A tojó szemében ugyanaz a víz ringott, mint ami alá bukni készült, a hím pedig a fentről áradó fényt képzelte újra és újra másképp el, mint ahogy a tojó testén megtörhetett. Nyitott szemében a tojó tollas teste tükröződött, de ahogy a víz alá merült, elkápráztatta a fényjáték, az aljnövényzetet megvilágító sugarak ringani kezdtek, a billegő mozgás pedig lassú erővel szétszalazta őket, akárha összegubancolódott haját fésülne ki az ember. A szálakban a hím megannyi életet látott, zizegtek és táncoltak, kergetőztek, de minderről a tojó nem tudott, a hím mögött evezve csak annyit látott, az már messze van, elfelejtette őt. Emlékeztess, ha elfelejteném, hogy emlékezzek, kérte a holtágnál, és soha, soha nem gondolta volna, hogy erre ilyen hamar sor kerül. Nyitotta volna a csőrét, de belátta, a víz elnyeli a hangokat. Ha kiengedi magából, a víz kikotyogja a benne megszülető csöndet. És onnan nincs vissza. Messzi tájakra úsztatja, hullámra ülteti, és a csönd beleszeret a tarajos felszínbe, nincs, kinek kiáltson.

Kábán feltápáskodott, a háta alá tűrte a párnát. Eszébe jutott a mai álom, az út, és mindaz, ami az utat körülvette. Vannak fák, melyek ágait az ég felé tárják. Csupasz, fehér törzsük rettenetet keltett a lányban. Jolka, Joanka, gyere vissza. A két nyárfát mintha alulról világította volna meg az erdő, előttük drótkerítés, melyet egy betontömbbe rögzítettek. A tömb éppen a két fa közti tengelyt mutatta, arra figyelmeztetett, van élőlények között olyan nehezék, amely hálókat köt össze. És a fák csúcsai a sötétségben elvesztek, összeértek, összemosódtak az éjszaka arcával, hiába világította azt meg a telihold. Hátrébb egy város fényei, amerre menni kellett, Joanna tudta, a tapasztott föld elég erős, hogy rálépjen, annak a városnak az útjain végig kell mennie, bármennyire is retteg. Az út önmagától talajtalan és lebegő teste, mely éppen úgy ér össze az égbolttal és annak nyitott arcával, mint a fák a külvárosi út mellett. A határig nem gyalogolt el, arra nem volt dolga, megállították a sínek, melyeken évek óta nem járt vonat, melyek korábban a gyárba, most vi-

szont a semmibe vezettek. Néhány kilométerrel arrébb volt egy régi vasútállomás, amelyet már rég nem használt senki, suhancok jártak oda randalírozni éjjel, szerelmesek bicikliztek ki nappal, hogy az üresen kongó tereket belakják. Kinőtt a fű, a gaz, csupa vadvirág talált a feltépett deszkapadló rései között termékeny talajra a következő télig. A hűgyszagot kiégette a nap, felszárította a foltokat is arra figyelmeztetve, az enyészet és a kiválasztás semmiben sem különbözik a bujaságtól, mert a korhadt padlót nincs emberláb, ami teljesen elkopthathatja. Nincs szem, amelyből kiégethető lenne a napsárga szín, nincs fül, mely ne hallaná a sínek nyikorgását, a fékező vonat kétségbeesett kiáltását, nincs orr, melyet ne facsarna folyton valami bűz, amely ne fáradna el a maró szagtól, nincs nyelv, melyen bárki másik élő megszólítható lenne, nincs test, talp, amely örökre elfeledhetné azt a talajt, amelyen a katonák bakancsa kopogott durva és férfias erővel, melynek a félelemhez köze nincs, mert a rettegésen kívül mást nem érez, nem ért, nem gondol, nincs elme sem tehát, mely mindezt teremti, mindazt a harangkondulást, mely Joannát felébreszti az ágyban, ahova a sínek vezetnek, ahol a két fa lombja végül a semmivel összeér.

Szagatottan vette a levegőt, hirtelen kevésnek érezte. Úszás közben élt át ehhez hasonlót, amikor nem figyelt a ritmusra, és türelmetlenül bukott alá a klóros vízbe. A medence alját csíkozta a neon, a teste könnyű lett, az anyag addig állt csak ellen, amíg ő ellenállt, amíg nem adta magát át neki teljesen. És abban az odaadásban aztán megszületett Joanna Maya újra, mely ismétlődésben mégiscsak az első pillanat öröme derült fel, egy vízszintes vonal, mely emelkedésével emelni kezdte, az ég felé nyújtózott a száj két sarka meghosszabbítva a csöndet, hiszen azzal a mosollyal az arcán a megszólalás érvényét veszítette. Mária arcát figyelte maga mellett azon a könyvszerűen kinyitott duplaikonon, ott látott ehhez foghatót. A bal Szűz Máriát ábrázolta a Kisjézussal, a jobb Szent György volt és a sárkány.

Mennyire az ellenkezője volt a templomban álló idős asszony a vonaton matatónak. A kezében szorongatta a faikont, amikor a jobbán arra lett figyelmes, a nő egyre izgatottabb, riadt tekintettel pásztázza a vagonban ülőket, ugyan kit szólíthatna meg végre. Aztán matatni kezdett, először kinyitotta a nagyobb zsákot, kivette belőle a kisebbet, abból a cigarettás dobozokat, több különböző márkájú cigarettát. Az ülésen hevert a dohány, ő meg, mint egy kis állat, dugdosni kezdte a dobozokat. Sziszko, apa öltözzön fel, mire hazaérek, szólt bele a telefonba, de addigra már az ülések alatt, között, felett minden lehetséges résben megszűnt a levegős tér, az üregek helyén csempészaru feszült, mintha maga a nő mellkasa lett volna, egy verdeső galambraj, tele riadt csiviteléssel, hogy ugyan mikor jönnek már. A labrador vagy a németjuhász. Keresd! – engedte ki a pórázt a határőr, Joanna pedig látott két madarat felrepülni. Németjuhász. Az nem ért a dohányhoz. Aztán elindult a vonat. A madarak rajban, huss, megindultak az ég felé, a vasúti kocsi szelőlősebbé vált, a nő újra felkelt a székből, és elkezdte visszapakolni a kisebbbe a dobozokat, szeszcsüvegeket, aztán a kisebbeket a nagyobbba, miközben kisimult arca az ablaküvegre emlékeztetett.

Jolka Maya. Ne bámuld feltűnően az öregasszonyt, mondta magának, és az apró oldalhajóban lévő gyertyákat kezdte el nézni. Semmi más nem volt ott, csak virágládaszerű földdel teleszórt tartók, melyekbe ceruzavékony gyertyákat szúrtak. Háború idején jártak az asszonyok a hidakhoz ilyen egyenes derékkal, melyet szanaszét törtek az álmatlan éjjelek, melyeken fiaikat, férjeiket szolongatták hiába. Olyankor hajnalra megfogadták, ha nincs is Isten, ha nincs is értelme a magnak, melyet kora tavasszal befogad, aztán nyáron kienged magából a föld, ők akkor is a zománcos lavór fölé hajolnak, megmosdanak, szépen felöltöznek, és ünnepi díszben várják, hátha a híd túloldaláról ismerős ritmusra lépked valaki. Felismerni egy idegent testben az ismerős ritmust pont annyi, ahogy az idős asszonyok a fodrozódó pocsoltyákat nézik, miután megjött az aznapi szállítmány, élelemmel, korán elengedett férjekkel, hiányzó, amputált testrészekkel. Áll, és néz, és a víz előtte fodrozódik a feltámadó szélről, és a következő pillanatban már úgy érzi, ő áll a pocsoltyában, ő a szél, aztán megint egy másik, ahol ő a víz és a fodrozódás is. De hídon túlról nem jön senki, nincs ritmus, amelyet dobolni kezdhet, mert csak a saját ritmusa van, ami nem más, mint a víz és a szél, a lába, ahogy gyökeret ver benne a fájdalom. Látott fákat folyó mellett vízbe nőni, de később, ahogy gyerekek nőttek fel, majd azoknak lettek gyerekei, és a gyerekek gyerekeit kezdte el tanítani járni a víz és a szél, eldönthetetlenül

vált, hogy csak az esőktől emelkedett meg a vízszint, vagy mióta világ a világ, ilyen erőtlenné hízott a folyó.

Egy gyermek állt a hídnál, óriás gömbbé fúvódott hassal, a homlokán közepén nyírt frufruval, és a kezét a szemei elé emelte. Apró tenyere épp akkora volt, hogy eltakarta a két nyílást, betakarta, kinyitotta, egyesével bontva ki az ujjakat. Szirmonként tárta ki, és kuncogva bújt el a maga teremtette nem-létben. Abban a pillanatban megszűnt lenni, a kitakart világ saját magát mutatta meg, semmi nem volt azon kívül, hogy ő most áll, és a levegős semmiben megpihen. Aztán egyesével nyitogatta újra, mert be kellett engedni a csalogató hangokat, mert engednie kellett annak a csábításnak, ahogy egy férfi nézni kezdte. A hasa emelkedett és süllyedt, de mindig abból a puffadásból indult, a gömbből, amit a saját teste révén a világgént érzékelt.

Ha majd felnő, talán ugyanaz az asszony lesz, aki a mosdótál fölé hajol, egy másik világban, de ugyanazzal az átizzadt, hánykolódó éjszakával maga mögött megszületik benne az elhatározás, hogy kimegy a hídra, a fia és a férje hátha visszajött már. Napról napra megszüli magában ezt a ritmust, hánykolódik, kávéfőz, egy zománcos tálba vizet tölt, és a híd mellett beleszépül a várakozásba. Az olvadás feltölti a réteket, a talajvíz kiönt, és már nemcsak a folyó fája állnak a vízben. Körülötte hangosak vagy épp csöndesek, de öszelelkeznek férfiak és nők, fiak és anyák, csak ez a nő áll ott szemében a híddal, amire nem lép fel még egy férfi sem, amelyen nincsenek hiányzó végtagok, csak a tökéletes hiány, mely betölti őt. Akkor indul haza, és kezdi másnap az egészet előlről.

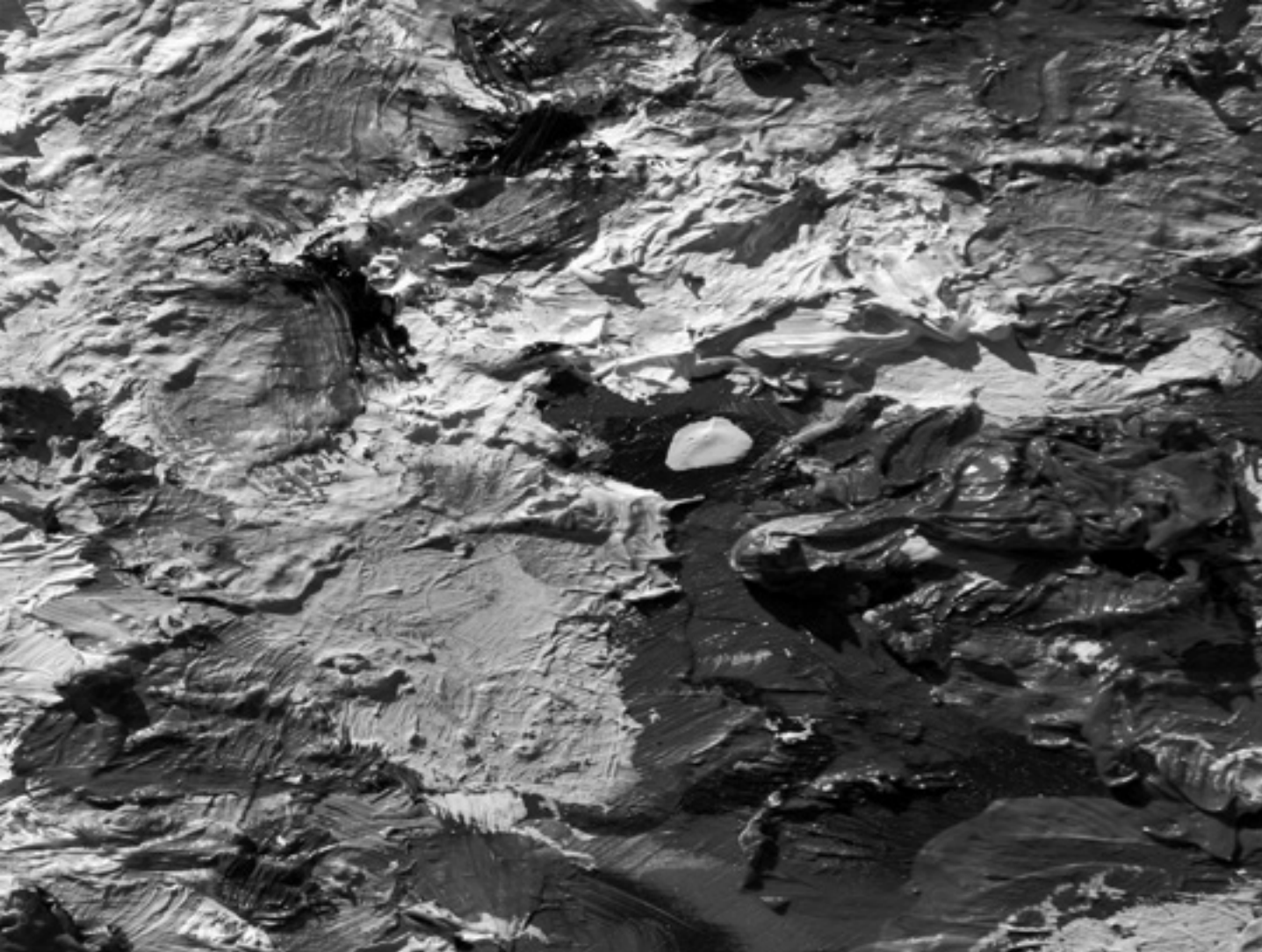

2.

Először csak annyit kértem, meséljen róluk. Aztán hónapokig nem szólt hozzám. Néztem a felhőket, a szürkének és a kéknek azon keverékét mutatták, amitől mindig végtelen nyugalom fogott el. A mellettem álló nő hajába belekapott a szél, miközben elindult a vonat. A tincsek az arcába tolultak, egy csapat hirtelen felröppenő madár jutott róluk eszembe, meg hogy a repülés összevagdossa a nők arcát, ahogy a szem íriszét összekarcolják a szabad lelkek. Miközben csupán annyi történt, az a vonatablakból integető nő elképzelte, mi lenne, hogyha lenne állandóság. Akkor még talán én is hittem a földben, hogy van olyan talpazat, amely megtart, és kell lennie abból kibújó fáknak, füveknek. Fák voltak, kinőtt a fű is, de az a tavasz mégis az utolsó volt abban, hogy a kései havazások után az olvadás miatt mindent elöntött a víz. Belvízről beszélt a rádió, a tévé, de egyáltalán nem törődtem vele, csak a csönd érdekelt, ami hetek óta mázsás súlyként nehezedett rám. Egy térben lenni valakivel, aki nem szól hozzám, és mégis, ennek ellenére a kívánság vad dühével minden nap belépni azon a közös ajtón, az együttlét különös formáját szülte meg. Nem szólani annyi volt, mint szólani, nem mozdulni, mint mozdulni. Eleinte ezeket figyeltem. Minden esetlegessé vált, ugyanannak a dolognak két oldala, mely körül én a helyemet kerestem folyton. Megbizonyosodtam abban, hogy egy éremről van szó, csak én megint a rossz oldalon állok. Emlékszem a feszes és kimódolt mozdulatokra, ahogy nagy gonddal ügyeltem arra, mikor miért nyúlok, és ha kinyitom az ablakot, merről fúj a szél, bevágja-e az ajtót. Aztán kiüresedtek ezek is, és jött a csönd, de addigra hetek teltek el, megint, csak épp más alakban, ugyanis ebben a csöndben a lélegzetvétel lett beszédessé. Tudtam, mikor nem aludt az éjjel, tudtam, ha éppen utazás közben érte kellemetlenség, és azt is tudtam, ha elege van az egész világból. Azt hittem persze, mindez rólam szól, az önzésnek és a vakságnak van olyan foka, ami állattá teszi az embert, s bár hozzá sem értem, erre ugyanis mindketten nagyon ügyeltünk, a nap végére úgy éreztem, a testem tele karistolással, horzsolásokkal, vágással, melyek másnap nem hogy gyógyultak volna. Pontosan emlékezett, hol ejtette korábban őket, és nekiveselkedett minden nap újra, hogy el ne felejtsek élni.

Az ikonokról tehát jó ideig nem beszélt. De úgy is mondhatnám, megint a kíváncsiságom és a hirtelenségem volt az oka mindennek. A szeretet néha megnémul, erre megtanított, és pont akkor teszi ezt, amikor arra a legnagyobb szükség van. Néma volt, mint a képek, néma, mint Mária a Kisjézussal, és én éjszakákon át az örületig néztem az ikont, hátha megszólít vagy megálmodom mindazt, amit elhallgat előlem. Fogalmam sincs, hogy telt el annyi kibírhatatlannak tűnő perc, óra, aztán napok, hetek. Visszanézve ez is olyan természetes. Egyszerűen nem kérdés. Hogy ennyi volt a kiszabott idő. De ha más nincs is, megmaradt az emlék arról, hogy tudom, bele tudtam volna pusztulni a hiányba. Hogy ott van, de mégis. Hogy látom, de közben folyton eltakarja a szemét. Ha beszélt valakivel, az örületig féltékeny voltam rá, bevágtam magam után az ajtót, vagy be se mentem hozzá. Azok meg csak néztek elképedve utánam, hogy mi a fene bajom van. Nem volt semmi. Az volt a bajom, hogy nem volt semmi. Pont, mint azon az ikonon. Mária tekintete üres volt, és üres volt a Kisjézus arca is, mintha elfelejtették volna, van megbocsátás. Mária szeme maga volt a tavasz, minden pillanatban megszületett, és meghalt benne valami. És ez az üresség építette fel apró mozaikonként a gyermek arcát, amiről képtelen voltam levenni a szemem. Úgy éreztem, ismerem, és értem a gyermekek fájdalját, értem és érzem, milyen, ha megtagadják az embert. Pedig szó sem volt erről.

Csak hóból esett abban az évben túl sok, és a március végi halmokat már nem bírta el a föld. Nagyokat kortyolt, de egyszerűen képtelenség volt mindent elnyelni. És mint a kád vízelvezetőiből, hirtelen lendülettel felbugyogott, kilőtt a víz, de ez a mozgás éjszaka történt, és különben sem járt arra senki. Másnap vette észre a mozdonyvezető, hogy a sínek bal oldalán, ahol mélyebb a szint, tó keletkezett, és egyre több vadkacsa száll arra. A bebábozódott rovarok egy valaha volt álom martalékává lettek, soha senki nem tudta, mekkora szárnya lett volna az ott telelő lepkéknek, és a páncélosok mintái is feledésbe merültek.

Ebben a csöndben kezdtek mohásodni a háztetők, és áprilisa a város minden házára százával tenyérnyi félgömbök nőttek. Ahogy olvadt a hó, káprázatnak gondolta. Az ablakból bámészkodó öregasszony gyomra újra összeszorult. A feledékenység az isten bosszúja, hogy mindazt, amit annyi év alatt végigélt, kibírt, szeretett, azt most egyesével vagy csomókban veszi el tőle a gondviselés. Először csak a városban veszett el, elfelejtette, melyik sarkon kell befordulni, hogy hazavihesse a piacon vásárolt friss újhagymát és retket. Jött a feltámadás, a sonkát már korábban bepácolta, megfőzte, a tojásokat is korábban szerezte be. A hagymával kezdődött, de aztán csodával határos módon, egy másik sarkon befordulva mégis feltűnt az ismerős utca. Utána két napig nem lépett ki az ajtón, a fotelbe rogyva számolgatta, hány éve lakik a lakásban, hány éve halt meg az ura, hány éves az unokája, milyen nevet adott a macskáknak. Meglett az utca, a férj, csak a legkisebb macska nevére nem emlékezett az istennek sem, akkor fogadta meg, jó, akkor másnap újra elindul. Nem kellett semmi a piacról, egyszerűen a bizonyosságért indult, hogy ma vajon hazatalál-e. És odafele figyelte a házakat, a hó között nagyokat és lassabban lépdelt, mint szokta, de hiába. Visszafelé nem volt semmi gond, hanem aztán a kulcsok. Biztos volt benne, a bal zsebébe tette, ahogy mindig szokta, de ott nem volt. Jó, akkor a jobban lehet. De nem. Akkor a szív fölött. Azonban hiába verdesett annyi év után újra gyorsan, nem volt alatta semmi. Nem volt fém, ami beillett volna a zárba, nem volt csomó, csak a gyomor felett, a szív körül. Hogy hogyan szálazódik valami szét, hogyan lesz mindaz, ami nehézkes és hordalékos talajt épített rá egy élet hosszú éveit alatt most fájdalmasan tompa úrt jelentett.

Az öregasszonyt Edita Ladirićnek hívták, és a Goran melletti házban lakott. Figyelte Gorant, ahogy a tanítványok között sétál a kertben, és láthatott köztük engem is, bár fogalmam sincs, figyelt-e rám. Edita Ladirić abban volt csodás, hogy mindig olyan embereken, dolgokon akadt meg a szeme, amelyek az élet túlsó partjáról valók voltak, és nekem abban

az állapotomban mindenhez volt közöm, kivéve a partokat. Goran a kezembe nyomta az ikont. Ezt a feleségem festette, mondta. Lulu meg felkiáltott, hogy igen, mikor a fiamat vártuk. A többes számon elgondolkodtam, mitől lehetett más a várakozás, és mi volt benne mégis valamennyire vagy teljesen ugyanaz. Egy férfi, akiről azt képzeletem, úgy szívja a pipadohányt, hogy a körésereglenek a szentek, és csupán annyi a vágyuk, hogy a közelében lehessenek, mikor kifújja a füstöt. Az egyik tanítvány a kép fölé hajolt, a szivaccsal a festékesdobozból tunkolt, majd kenni kezdte az alak körül a színt. Hirtelen megállt, felkapta a fejét, messze voltam, nem láttam, mi, de a mozdulatából arra következtettem, valami baj történt. Kérdőn fordult Goran felé, az meg ki sem vette a pipát a szájából, csak foghegyről vetette oda, miközben a bal kezével legyintett egyet. Hagyd a picsába, jó lesz az.

Vannak emberek, akik a jelenlétükkel tanítanak. Egy-egy mozdulat, máskor a megszólas módja nyit ki világokat, tisztít ki területeket, amelyeket korábban teleszórt homokkal a szél. A fiú arca felragyogott, és az enyhülésben láttam valaki újat megszületni, láttam azt a fiút, ahogy végre bátran húzza végig a szivacsot a vásznon. Én meg csak szorongattam az ikont a kezemben, bambultam magam elé, de közben a kettejük közti vibráló teret figyeltem, hogy teremti meg egymásból két ember a legtisztább különállást. Évekkel később, amikor Goran festményeit kezdtem retusálni, és egyesével készítettem ki az ecsetet, az oldószert, a vattapálcikákat, eszembe jutott ez a kép. Hogy milyen ostoba voltam. Mert Goran minden tanítványával engem tanított, hiszen akkor már kiválasztottuk egymást. Az út pontosan addig volt közös, amíg mindketten egymást akartuk magunk mellett tudni. Én tőle akartam tanulni, ő engem akart tanítani. Ez nem ott dőlt el a kertben, és nem is az első találkozáskor. Sokkal hamarabb, sokkal később, végül is nem számít. Edita azt mondta volna, ismer egy utcát, tud egy házról, amibe be kell mennem, és tudok valakiről, mondta volna Gorannak, aki jóideje készülődik hozzád. De Edita néma maradt, Edita a partokról nem beszélt, csak mosolyogva figyelte, hogyan nyaldossák a hullámok a szirtet. Úgy képzelem, Edita boldog volt. Mert boldog vagyok én is, hogy végre hozzálátok a retusáláshoz, csak még pár pillanat, néhány mély levegővétel, amíg az aranylapokat kikészítem magam mellé. Edita végre minket lát, az utca csöndes, a régi lakóházak folyosóin nem téved el, megtalálja a kulcsot is. Krakóban épp alkonyodik, az újvidéki Atina kávéházban az az óra megáll, én pedig újra nyerek időt, hogy végigmehessek az Ulica Miodowán.

3.

Vigyázz vele, Joanka, az valakinek fáj. Már az asztalnál ül, a lábaival harangozik, odakint viszont egyre csitul a kondulás. Lassan elered a hó, és a függöny levélmintáin túl mintha pihetollakat látna, ahogy valaki odafent rázza a mesebeli dunnát. A feje fölött hajtja a levegőt az ólomkarika, de a kanálban tükröződve veszi észre. Torz és lassabb a mozgás, amivel az ezüstben körözni kezd, akár a lába a szék előtt, végeláthatatlan kétségbeesett forgás önmaga tengelye körül. Nincs semmi abban a kanálban, Jolka mégis beleszédül, hátrafelé kezdi el húzni egy olyan erő, amelynek a jelenlétére nem készült fel. A nyaka hátracsuklik, a szeme fennakad, zúgni kezd a füle, most már minden rendben van. A test eldől, a test nem zuhan tovább, érzi maga alatt mindazt a tartást, amit addig önmagában hiába keresett.

Az Atina kávéház hatalmas üvegablakain megcsillan a fény, bent a tükrök villantják vissza, épp csak egy női tekintetre utaló csönd születik meg benne, olyan, amire nincs férfi, aki rákérdezzen, mert túlságosan vonzza magához, hogy tudja, el kell taszítania. Úgy, mint a leggyengébbeket, mint az életképtelenné vált rugalmatlan térdet és bokát, amivel az emberek úgy járnak be a tereket, mintha az utolsó utáni pillanatban képesek lennének beletaposni a legszebb bogarakat a betonba. Ott aztán kihajt a szív. Novi Sad, New York, Praga, nézi a feliratokat az órák felett a kávézóban, egymás mellett futó mutatók.

Krakkó nincs, pedig benne csak Krakkó létezik, annak a városnak van csak ideje mindarra, ami az életről és a halálról beszél. A mai napig nem tudom, mi igaz belőle. A pályaudvaron még látni a lemeszelt síneket. A halottakra azzal a fehérséggel emlékeznek, virít a vasrúdon a méz, mint a kenyéren a penészvirág. Goran egy pillanatra megáll, látszik, elgondolkodik. Hogy elmondhatja-e bárkinek, mindazt, ami történt. Megérti-e bárki. De ha nem mondja, és ő menekül el, akkor újra elmenekül, mint egész addigi életében mindig. Kell legyen egy pont, ahonnan ugyanaz másképp látszik. Ahol az emberi gonoszság és rettegés végre nevetséges túlzás lesz. Mint mikor a hegyre érsz fel, vagy megfordulsz a tó körüli úton, és a naplemente ellenfényében elvakít a fény, folytatja. Emlékszem, felöltöztem, gatya, zokni, nadrág és ing, pulóver, aztán bakancs, sapka, sál és kabát. A konyhaablakból láttam, szitál a hó. A zárban megszorult a kulcs, a kerti kapu nagyot nyikordult, de arra fogtam, a telihold és a hó most mindent sokkal élesebbé tesz. A fáradtság miatt pedig én is érzékenyebb vagyok, csontig hatol a hideg, és metsző, szívet szeletelő a holdfény. De persze ez faszág. Ez az, amit utólag pakolok rá, és mint minden ilyen, tömény hazugság, el ne higgy belőle semmit. Csak az út volt igaz a sínekig, hosszan a Miodowán, aztán lefordulni a Starowislára, végig a Westerplattén, ami már az állomáshoz vitt. Naponta tettem meg ezt az utat. Minden utcaő ismerős volt, délután vagy este ugyanerre vissza, akkor egy másik arcát mutatta a város. Reggel egyszerre volt harsány és kába, hirtelen mozdatokkal és bámészan lassú tekintetekkel teli, hazafelé sétálva inkább magamra emlékszem. De ebben a havazásban mégis elértem a síneket, és mivel alig volt ember a peronon, arra gondoltam, lekéshettem, és rövid fejszámolás után úgy döntöttem, akkor kísétálok a vágányok között a későbbi vonathoz. Nem is értem, mi történt. Azt a szót, hogy töredékpillanat, sem értettem addig, hogy milyen, amikor tényleg megszűnik minden, és így megszűnik az idő is, amivel mindazt mértem addig, amiben ott felszámolódtam. A testem ott kellett legyen, mert valaki bennem hirtelen rántással a kavicságyra vetette azt, és a sapka is leszállt a fejemről. Az a mindent felülíró fehér fény mégis boldogsággal töltött el. Nem tudom, milyen gyors a gondolat, de a töredékmásodpercnél gyorsabb, mert rajtam átfutott, hogy akár maradhatnék is.

Mint az a fiú, akiből ugyancsak fehér folt maradt a sínen, és akinek a levele évekkel később került elé. Korábban keserű irigységgel lett volna tele a szívem, de a szavak olyan tiszták voltak, és én is annyira más. „Vonat elé ugrottam, mert nem bírtam az étellel. Túl sokat féltem. Szeretném viszont, ha tudnátok: én nem voltam soha áldozat. Velem nem bánt el az élet. Egyszerűen nem bírtam el az étellel. Annyi mindent tettem volna. Félttem. Félttem.” Először éreztem azt, hogy minden rendben van. Neki végre könnyű, mindaz a szenvedés, ami rám még vár, őt már elengedte. A szégyen ezután jött, és fel is számolta az irigységet, mert beláttam, mindez összehasonlíthatatlan. „Nem ti választottatok en-

gem, hanem én választottalak titeket, és én rendelvek titeket, hogy ti elmenjeteK és gyümölcsöt teremjeteK, és a ti gyümölcsötök megmaradjon: hogy akármit kérteK az Atyától az én nevemben, megadja nékteK.” Az, ami elrántott, és felszedette velem a földről a sapkát, az kell, hogy végre elcsendesítsen. De az örület még csak ezután következett. A visszaút, ahogy a fényben bevillan az is, én mindezt álmodom, hiszen valójában még csak hajnal három van. Három óráM van indulásig. Benyúlok a zsebembe, kesztyűn át érzem a kanalat. Elmosolyodom. Hannah. Biztos ő rejtette el játszásiból. A konyhaasztalnál órákat töltött el azzal, hogy maga elé rakta, és abban figyelte a forgást. Mosolygott, mint a legszebb angyalok. Pedig hiába festettem annyi ikont, tudom, hogy mindez ábránd. Az angyal inkább csak egy mozdulat, aminek hirtelensége leverte a fejemről a sapkát. Az áldozat, ami bennem született meg, hogy talán van még mód minden pillanatban széztúzni a félelmet. Apró szemcsékké örölni, amihez képest sosincs késő. Amely minden pillanatban most van, mint a zsebemben vagy a konyhaasztalon az az ezüstkanál. Ami Hannah kis meleg kezét elhűti, mint vasárnap délután a levest a kereszthuzat, holott csak be kellett volna hajtani az ajtót. És akkor Hannah keze sem hűlt volna ki, nem kellett volna rejtegetni, majd hazalopni a kanalat sem.

Hazaérve a kertkapu megint nyikorgott, a kulcs viszont könnyen fordult. Levettem sálat, sapkát, kabátot, a bakancsról levertem a havat. Visszafeküdtem az ágyba, azonmód ruhástul, pedig tudtam, hogy össze fogja koszoslni a lepedőt a leolvadó hó. De nem érdekelt. Fogalmam sem volt, ugyanis, mi történt, megtörtént-e mindez. A nedvesség reggelre felszáradt, és bár a ruha keménnyé hűlt rajtam, foghattam arra is, hogy kitakaróztam éjjel. Hannah egy másik álom volt, amiben ezüstkanállal játszott egy kislány, miután órákon át gyalogolt, hogy hazahozhassa végre. A test eldől, Jolka, látod, ez a feltámadás, hogy aztán az Atina kávéházban mégis tovább billent a nagymutató. Nekem mindebből viszont csak a szétszalazódás maradt. A rettegés, hogy vajon kimentem-e elé. Vajon nem ő lett-e meszes, mint a legkeményebb vizek.

Hannah Zinger akkor jelent meg először a meséléseiben. Az ikonokról akartam kérdezni, de ő nagyon sokáig csak erről a lányról beszélt. Meg akartam tanulni a színeket, az ultramarint, az okkert és a cinóbert, hogyan rak fel egymás után annyi réteget. Miféle alázat van abban, hogy ő csupán közvetítő lesz, egy tér, amin áthalad az ige, hogy az anyaggal egyesülve végre elkezdjen beszélni. Egészen addig túlzásnak tűnt, amíg eltelt az a rengeteg Goran nélküli év, és felkérteK, restauráljam a képét. Előtte már ezer és ezer mozdulattal mostam ki a festéket az ecsetből, de ott volt egy pillanat, amikor valami történt. Láttam kioldódni az ultramarint, aztán az okkert, cinóbert, belőlem pedig egy apró sikoly szakadt fel, hogy hiszen ezt kerestem. Körülöttem semmi nem változott, az orfűi tó ugyanolyan

mozdulatlan volt, hiába eveztek rajta a vadkacsák. A mozdulatlanság semmiben sem különbözött a verdeséstől, és láttam Gorant, ahogy a kép felé fordul, és a vállával kitakarja a napot. A fekete Madonna színei ott úsztak a tóban, de bennem addigra már összemósódott Leonardo hermelinjével, ugyanaz a mély szomorúság mindkét nő tekintetében, és a Kisjézus és az állat között sem láttam semmi különbséget. A támaszkodás, a másik testre feszített bizalom, mint erőtér, amiből szótlánul sétáltunk ki mindketten.

Ezt tehát már tudtam. Akkor kezdtem el érezni, a megfogadás pillanatánál százszor szebb a fogantatást megelőző, amelyben még ott van mindennek a lehetősége. Az az út, ahogy Goran végiggyalogol a Miodowán, Hannah az Atina kávéház órái szerint pár száz évvel korábban kutatja fel az ezüstkanalat. De aztán a csöndek. Mindegyik csönd ugyanaz. Szépen sorban felszámolja a hangokat, aztán a képeket is egyesével. A képkockák közül ezt a kettőt engedem el legnehezebben. Ahogy a vadkacsák eveznek, mélyül a tó, legalábbis így képzelem, mintha beledólnék. A napba öltözött asszony, mondják róla, de úgy gondolom, abban a fogantatás előtti töredékpillanatban minden nő napba öltözik. Fiút szülnek, akit egy hétfejű sárkány el akar nyelni, de a gyermeket egy angyal Isten elé viszi, az asszony pedig sasszárnyakat kap, hogy a pusztába meneküljön 1260 napra. Lassan elérek oda. A sárkány vizet okád utána, de a föld elnyeli a vizet. Ezután a sárkány az asszony gyermekeire támad. Végül Mihály főangyal és angyalai legyőzik. Így szól a legenda, de mondom, az angyal inkább csak egy mozdulat. Kerestem a kígyót a képen, akinek széttiporja majd Mária a fejét. Mindazt a félelmet, amiről a búcsúlevélben olvastam. Ha nem találkozom Gorannal, soha nem tudom meg, hogy van kígyó, hogy a feje széttagozható. Mert mind a hét bennem tekeredik, és amíg az ecsetet mosom ki, szép lassan elviszi a saját maga által kiokádott víz, a tó. Ami utána jön, az a vakság meséje. Ugyan. Még csak most kezdek hozzá a képhez.

4.

Hannah, indulj el. Hannah, indulj már el. A macskaköveken még ormótlanabbnak tűnik a cipő. Este nyolcra a Jakuba utca teljesen kihalt, október közepe van. A cipőmet nézem, ami igazából az apámé, és alatta a pocsolját. Rettentő dühös lesz, ha átázik a talpa. És azért is, hogy ebbe az utcába futottam, pedig olyan világosan megmondta, hogy soha ne merjem ezt tenni. De hát honnan tudná meg. A cipőben másfélszer elfér a lábam, emlékszem, amikor még az övén volt. Azért is örültem neki, amikor nekem adta, mert arra gondoltam, muszáj, hogy a belső bélés megmutassa, apa talpának melyik része keményebb, melyik puhább. Hátha eltanulja tőle az enyém is. Hátha lesznek olyan foltok, melyekről tudom, hogy hol és mikor keletkeztek. De most csak a bumfordi orrot figyelem és a pocsolját, a pocsoljában pedig a lámpafényt. Ugyanaz az aranypor szítál a vízbe, mint apám arcára, mikor az óra fölé hajol hat évvel korábban, és ugyanaz nyolc évvel később a vagonban, rám. Vékony fénycsóva törik meg a fémkeretes szemüvegen, a bőre szoborszerűen sima, és a fénytől olyan sugárzóan szép is, bele kellene csípni, megnézzem, él-e egyáltalán. A lábaim harangoznak, egyre gyorsul a két vádli, igazából ezek már ellipszisek, de ezt a szót én még nem ismerem, két karika a lábaim között, kergetik egymást, de arra nagyon-nagyon figyelek, soha ne érjenek össze. Mint egy kerékpár kerekei. Ilyenkor el szoktam képzelni, hogy mi lenne, ha felemelkedhetnék, és ha elég erősen koncentrálok, sokat sikerülne. Örvény keletkezik, óriási erők feszülnek nekem, először attól félek, szétszakítanak, a zuhanáshoz lehetne hasonlítani, de persze az sem tudom, pontosan milyen, és aztán az egész az ellenkezőjévé válik, mintha tükör elé állnék, és akkor az a zuhanás felőlök, eltaszít magától, és ugyanakkora erővel kezdek felfelé repülni. Apa nem néz fel, belebújt az órába, de szeretem, amikor dolgozik. Olyankor csak az enyém.

A cipőben mezítláb van, két pipaszár lába csak arra jó, az a cipő még hatalmasabbnak tűnjen. A kabát is lóg, bár az ujját felhajtották, abból csüng esetlenül a jobb kezében lé-

vő ibrik. Mélységesen csalódtam benned. Hannah maga elé néz, mintha egy akkora pontot talált volna magával szemben, ahol kifér, ahonnan ezáltal elmozdítható minden. Csak annyit kértem, vidd el ezt Czopékhoz. Azt hittem, lehet számítani rád. Az a pont nőni kezd, minden szóközti szünetben egy méretet legalább, Hannah most még nem érti, bizonyos pontokat majd addig fog nézni, míg lebegni kezdenek, aztán megkettőződnek, kijelölve egy utat, amin végig kell mennie. A csörrenésre riad, az apja a falhoz vágja a kanalat. Ettől mindig úgy tudott félni. Biztos volt abban, Izaak nem bánthatná, de a düh, ami ilyenkor alakot öltött, csontjáig kimerevítette a kislányt, és napokkal később is szakadoztak a mozdulatai, ha az úttesten át kellett mennie. Nem volt íve a vetkőzésnek és a mosdatásnak sem, darabosak lettek a mozdulatai, mint az apjáéi, amikor a földet hányta a sírra anyja halálakor. A düh íztelen, ezt akkor megtanulta, és erre gondolt most is, a kockaköveken állva. Pedig szerette az esős őszi estéket, amikor a szemetelés már elállt, és a pocsolják az egész várost alulról tükrözik vissza, és kitágítják a tereket, a falak megnyúlnak, az utcasarkok elgörbülnek – mintha fellélegezne Krakkó. Boldog a víztől, boldog a benne lévő kövektől, és most attól is, hogy itt ácsorog ez a tizennégy éves kamaszlány. A cipőjét nézi, a lábak inkább gyufaszálra emlékeztetnek, mint bármi másra, és végképp nem bőre, húsrá vagy izomra, de nem látja a kezében azt a csajkát. Csöpög még belőle a tej. Tudod, hogy várta Pan Czop. Hannah most ordítani tudna, hogy nem direkt öntötte ki, talán ha nincs késésben, talán ha nem esik az eső, ha nem kell kabátba bújni, vagy ha elég lett volna a szandál – és ha Krakkó nem Krakkó. Vagyis ha a kockakövek között nincsenek akkora rések, hogy abban elkerülhetetlen legyen, hogy felbukik. Mert most az összes tej vidáman csorog a Jakubán, a Jozefáról jut majd még a Krakowskára is pár csepp. Persze ez az apját mit érdekli. Pedig olyan szépnek látta a tej útját, és arra gondolt, akkor talán mégsem lehetett akkora szüksége rá Pan Czopnak, ha az Isten hagyta, hogy ő felbukjon a saját lábában, és az a fehérség ilyen szépen folyik. És hagyja most is, hogy ne bírjon megmozdulni, csak nézi azt a pocsolját, a tej már egészen elkeveredett a vízzel, elkerülte azt az időt, amikor felitathatta volna.

Aztán nem értette, mi változott meg. Eddig előtte ilyet soha nem csinált. Évekkel később ugyanilyen földbe gyökerezve állt, ahogy szirénázva végighajtott a Platz Nowyn a mentőautó, ha érte jönnek, se csodálkozott volna jobban. Nem volt abban a testben semmi élet, csak valami súly, ami ugyan emberré tette, de ezáltal folyton figyelmeztette arra, mindaz,

amit megbocsájtani készül magának, mindaz, amit a szeretetről gondol, pont olyan esetleges, minthogy felbukik-e a saját lábán egy este, kezében a tejjel. Nevetséges minden botlás. És akkor fogta ő is a kanalat, és hozzávágta az apjához. Gyűlöllek, csattant fel, és kirúgta maga alól a széket, közben még hallotta, ahogy a kanál földet ér. Nem telik el hét év, ahogy majd ott kuporog a vagonban, és mondogatja, nincs kanál, nincs kanál, ne felejtsetd el, Hannah, nincs kanál, és tej sem volt a csuporban. A kabát ujjá sem könyékig ért.

De most nem gondolkodik, csak abban biztos, ezt ő nem bírja, hogy Izaak így nézzen rá, hogy a halk és lassú mondatok innentől napokra beköltözzenek. Mert átélt már ilyet, hogy Izaak nyelve egy idegené lett, hallotta a mondatokat és értette is, de a jelentés állandóan megkérdőjeleződött. Izaak csak annyit mondott: Hannah, add ide, légy szíves, a vajjat, vagy Hannah, ma később jövök haza. A leghétköznapibb mondatok mögött elviselhetetlenné vált a feszültség, és ez a súly csak arra jó volt, hogy emlékeztesse, a mindennapi rutincselekedetek volt, hogy valaha valóban tiszták voltak és üresek, és abban boldogság lakott, nem úgy, mint most. Mert most mindenre nagyon kell figyelni, a hogyanokra és a miértekre: hogyan tér el a szokásos hangsúlytól, ahogy a vajasedényt veszi át, miért veszi fel aznap este a vastagabb kabátját, vajon tényleg maga sem tudja, akkor mikor jön haza, vagy csak nem mondja. Mert Hannah olyan lány, aki nem érdemli meg, hogy az apja korán érkezen vissza hozzá.

Akkor már évek óta külön aludtak. Ha az egyik kezével ad, a másikkal elvesz a Jóisten, Hannah ezt az apjától tanulta, mikor a palatábláért és az írószerszámért cserébe eltiltotta tőle önmagát. Azt hitte, ezt csak úgy mondja, elképzelhetetlennek tűnt, hogy egyik napról a másikra az ő fekhelye ezután nem a férfi mellett lesz, a párnája nem Izaak vállöve, és a paplan alatt nem fonják be egymást a lábaikkal, karjaikkal. Nem emlékezett, mikor volt az első alkalom, de ha éjszaka felriadt, Hannah közelebb húzódott, és Izaak magához szorította a vékonycsontú lányt. Kósza emléke volt arról, hogy nem értette, mi az az erő, ami mellette egyre keményebb, mi az, amihez, ha hozzáér, az apja felsóhajt, és ugyanolyan végtelenül lassan szívja be a levegőt, mint mikor azt mondja: Hannah, csalódtam benned. Izaak talán nem is volt ébren, annyira lassúak és ösztönösek voltak a mozdulatai, amivel magához húzta a kislányt. A jobb kezében annyi gyöngédség volt, mintha üvegből lenne a másik test, és vékony ezüstszálon kellene végiggörgetnie, meghazudtolva a föld törvényeit. Megfeszültek a lábizmai, a közeli erőkből félrebillentették fejüket az őzők, ne lásdák, mi történik köztük. Hannah egyre izgatottabb lett, nem értette, mi történik, de érezte, valami fontos és nagy dolog, hogy attól függően, mit és hogyan csinál, apa ezután egészen másképp gondol majd rá. Izaak a bal kezével a pizsamájába nyúlt, és megszorította a farkát, Hannah mindebből nem látott semmit, hisz vaksötét volt, és arra gondolt, akkor talán lehet, hogy mindez nincs is, nem történik semmi, ő álmodik, és az apja ugyanazt álmodja, és ez a legszebb és legtisztább dolog, ami történhet. Kinyitotta a száját. Az elfogódottság olyan, mint a víz és a hullám, Hannah fejében most hullámok indulnak meg, a feje stabil pont, de abban mégis jobbra, balra ringatózó víz van, hallja a kotyogást is. Izaak egyre szaporábban szedi a levegőt, Hannah pedig egészen különös, új zibbadást él át, nagyon kell sietni, erre gondol, hogy most nagyon itt kell lenni, hogy le ne maradjon arról, ami történni fog. Forró pára van a paplan alatt, sosem gondolta volna, de a meleg belélegezhető, kitölti az egész testét, a csontok langyosak már, mint a kályha egy héttel később, amikor beáll a hideg. Fogalma sincs, mi lesz az, de érzi, Izaak nemsokára nagyon-nagyon boldog lesz, nem tudja, csak érzi, hogy mitől, és ezt most az apja neki köszönheti, és ő emiatt ujjong, és kiabálni támad kedve, hogy: Végre, végre, látom apát nevetni, nem is nevetni, inkább csak azt érzem, hogy egyszerűen kicsordul a szíve, és anya is itt van, anya bennem van, anya hosszú barna haja szétterül, az lesz a paplan, ami alatt én végre boldognak érzem magunkat.

Egészen addig, amíg írószekert nem kap, mert Izaak mintha álomból ébredne, a palatábla mellé egy mondatot is ad: És mától saját ágyad lesz. Úgy mondja, hogy annak örülni kellene. Nem azt, hogy külön alszunk, vagy hogy ő máshol fekszik majd le. A szavakon túli együttlét átértelmeződik, az érintés értelmét veszti, akárha sosem lett volna. Hannah nem érti, és napokon át a sötétséget nézi, hátha kiszűrődik valahonnan az a fénycsík, ami-ben azok a porszemek olyan ismerősek voltak, apa arca abban a fényben, apa szoborszerű-

sége, az arc érinthetetlensége, amiben Hannah mégiscsak meglátja az anyjái mellett a sajátját. És olyankor a tükrőben azt figyeli, egy kislány végigsimít a homlokán, le az arccsonton, a nyakon és a mellcsonton is tovább az aprócska mellekig.

A szobában egy kép sem volt az anyjáról, Izaak egy hirtelen mozdulattal emelte le a falról, ne legyen semmi, ami a feleségére emlékezteti a lányán kívül. Volt idő, amikor megtanulta átkozni az Istent, aztán kétszer ennyi időt töltött az engeszteléssel. De a megbocsátással mindig bajban volt, ő maga sem hitt benne. Egyszer lehet elmenni tőlem, kiáltotta akkor este is, amikor Hannah hozzávágta a kanalat. És emiatt nem mozdult Hannah a konyhából, pedig iszonyú indulat töltötte ki a szívét. Arra gondolt, megint a Jakubába megy, hátha visszapörgetheti az időt, hátha felitathatja a tejet a csatornából. A Krakowska utca felé hiába lejt a föld, kell, hogy legyen valami, bármi, ami segít, hogy ő átbillentse a folyót a kockakövekkel együtt. De csak egyszer látta korábban Izaakot ilyennek, amikor azt a táblát kapta tőle, és emiatt sokkal erősebb lett benne a gyűlölet önmaga iránt, hogy hát akkor az életben minden körkörös, mint a lába az asztal alatt, miközben karikákat formál.

Hannah Izaak számára a vezeklést jelentette, egy tükröt, ami naponta arra emlékeztette, volt egy pillanat, amikor ő ennek a léleknek a halálát akarta. Mindent megpróbált, hogy elfeledkezzen arról a mondatról, amit tizennégy évvel ezelőtt ejtett ki a száján, és most, hogy Hannah hozzávágta azt a kanalat, a düh egy pillanatában mégis volt józanság. Eszébe jutott, hát akkor ez most az, Hannah most visszaemlékezik, bár maga sem tud róla. Nem igaz tehát, hogy elfeledkezne bármiről is a test, nem igaz, hogy ez az aprócska lány, ne tudná, ne hallotta volna, ő mit kívánt akkor éjjel. De én azt akarom, hogy te maradj életben. Megint a mondat fényesebb arca, mert mondhatta volna, hogy nem akarom, hogy ez a valami itt maradjon helyetted, csecsemő vagy magzat, a nevét nem bírta kiejteni a száján. Hannah. Nézett fel az ágyból a felesége, Hannah, és ezt jobb lesz Izaak, ha megtanulod, és elfogadod, hogy én akartam ezt. Izaak, én vagyok a világon a legboldogabb, hogy anya lehettem. De a férfi ekkor már zokogott, és artikulálatlan hangon vinyogott, mint a legrémültebb állatok. Miért büntetsz engem, Isten, mit vétettem ellened.

Szeretlek, Izaak. A nő haja csapzottan szétterült, látszott, hogy irtózatosan elfáradt. Kérlek, engedj el. Nem tudsz megmenteni, és én azt akarom, hogy ez a gyerek éljen. Azt akarom, hogy Hannah éljen. Te pedig segítsd őt. Mert olyan szép lesz. A vénasszony ekkor lépett be a szobába, Izaak elfordult, és a kezébe temette az arcát. Hallotta, hogy az öregasszony a mosdótálcához megy, hallotta a rongyot is, és hallotta a csorgó vizet, de a csurgásra nem akart figyelni, tudta, ha ezt most megteszi, ezután minden későbbiről ez a pillanat fog eszébe jutni. A felesége arcát fogja látni mosakodás közben, minden áldott nap, ha a hónalját nedvesíti meg, vagy az arcát frissíti fel ébredés után. Ezért nem vette észre. Azzal volt elfoglalva, hogy ne emlékezhessen, se a vénasszonyra, se a vízre, miközben az ágyban fekvő feltápázkodott, és elvette a kést az asztról. Az ágy nem nyikorgott, a deszkák minden egyes szála megkeményedett, hogy aztán arra figyelmeztesse Izaakot, az életben ezután ne legyen egy perc sem, hogy véletlenül magába feledkeznek. Hogy megtanulja, olyan nincs, hogy valaki eltakarja a szemét. Ember embert nem tud megmenteni. És a feleségének tényleg annyi volt a dolga, hogy Hannah a világra jöhessen, és csak magára lehet dühös, hogy akkor talán nem akarta megismerni, nem akart rá figyelni, hogy nem vette észre, ő a kilenc hónapnyi készülődésben sugárzóan szép lett, és most a leggyönyörűbb, mert a legboldogabb. Most, miközben ezzel az erővel küzd a lába között, hiszen ez az erő még nem pontosan Hannah, inkább Hannah révén születik meg, miközben a felesége testét formálja. A vörös szín akár lehetne olyan, mint a tej, egy vékony csíkban fut végig az utcán, ha ennek a nőnek a teste egy utca lenne, amit a Hannah nevű kislány most kezd el bejárni, hogy megszülethessen a végén. A Jakuba kint csöndes, egy hétköznapi este ez, valahol gyertyát gyújtanak, egy öregember felkel, kibotorkál a sötétben, vizelni kezd, a szomszédban egy kislány kerékpárral álmodik. Hannah Zinger most fog megszületni, miközben az anyja elvágja a saját torkát.

Az öregasszony csöndesen és szaporán mozgott azután, hogy a fehérbe vörös veyült. Egyedül maradt a halott asszonnal, és a testbe zárt gyerekekkel. Bilincsként tekeredett Hannah nyakára a köldökzinór, és egyre fojtogatóbb volt odabenn, az addigi biztonságot

és életet adó mélység feneketlenné vált, a sötétség pedig rettegessé, mert hiába kereste volna a porszemeket és a fénysugárt a csíkban. Nem szállt semmi, csak zuhant. Izaak, hol vagy?

Valaki, akinek nem kellett volna megszületni. Hannah az, akinek nem kellett volna megszületni. Valaki, aki miatt egy másik ember úgy döntött, az életét adja. Egy nő, aki úgy döntött, Hannah megérdemli, hogy érte az életét adja. Valaki, aki miatt egy férfi álmatlanul forgolódik egy életen át, és beszélni kezd hozzá már az anyja hasán belül. Hannah miatt majd Izaak egész életében álmatlanul fog forgolódni, mert megszólította a felesége hasát, és az növekedni kezdett, válaszokat formált. A legkegyetlenebb majd azt elviselni, hogy ő mégis és örülni megszereti a lányát. Arról senki sem tehet, hogy amire vállalkoznak, egyikük sem képes. Meghalni még csak-csak, de persze ebből is milyen utak lesznek? A paplan alatt sötét és fojtogató a lélegzetvétel, ami valaha a hitvesi ágy izzadságát nyelte, és visszatartotta, hogy minél hosszabb legyen az a néma óra, amíg Izaak először életében felfedezőútra indul a felesége testén. Abba a némaságba szeret bele Hannah, amikor úgy dönt, élni akar. Emiatt egy életen át küzd azzal, ha Izaak megnémul, hogy Hannah végigjárhassa az útját. Pedig csak néhány néma óra, de Hannah úgy érzi, közben életek telnek el, nézi, nézi az apját az ellenfényben. A kanál a földön, és nem történik semmi. Csak rajta vesz erőt valami rémületféle, hogy mit csinált. Csak boldogok akartunk lenni, ismételné anya hangján. ■ ■ ■

■ **Csobánka Zsuzsa** (Miskolc, 1983): költő, író, kritikus, magyar- és drámatanár, a kortárs irodalmat kutató PhD-s az ELTE-n. Jelenleg Budapesten él. Legutóbbi kötete a Kalligramnál: *Majdnem Auschwitz* (2013).

